9251/V15
Ortelius 1570

THE TASMANIAN MUSEUM
and
ART GALLERY

See Taylor Early Voy.
p. lxvii
1570

De gheheele Weerelt.

Dese Chaerte begrijpt in haer een beschijvinghe des gantschen Aertbodems met den Tee/sooser om ende tusschen loopt. Dit gheheel Aertrijck wordt hedensdaechs ghedeylt in vijf deelen/geheeten Europa/Asia/Africa/America/ende Maggellana: van welck leste noch seer cleyne kennisse is/ om datter te luttel plaetsen beseylt is. Europa heeft deel daer van oudts het Christenrijck in gheleghen is: dit is rontsomme metter Tee omcinghelt/behalven daert aen Asia hangt/ daer scheydet hem van het selve deur de reviere Tanais, ende voorts met een linie die ghy in u selven beelden moet/getrocken bands Fonteyne van dese reviere tot op de Tee int Noorden/ byde hadene van S. Niclaes/ daer de Engelschen hedensdaechs seylen met haer comenschappen. Asia is oock rontsomme met de zee omwaeret behalven daert met Europa vergadert (als boven ghesept is) ende daert met een engte ghehecht is aen Africa/ghelijck ghy siet tusschen de Roode ende Middellandtsche-Tee/ tusschen het Joodsche landt ende Egypten. Africa soude oock een Eylant zijn/ waert niet met dien steert (boven ghescheuen) aen Asia ghelinoopt. America en weetmen noch niet oft rontsom inde zee leyt/ oft dattet aent Noord-eynde met Asien vast is/ (hoe wel wijt als een Eylandt beschreven/ ende daer in gevolcht hebben den besten Geographum onses tijts Gerardum Mercatorum.) Van het vijfde deel onder den Tuyden Pole gelegen/dat wy Magellana heeten/weten noch luttel te segghen/ wantet noch maer een twee oft drie steden gesien en is: als aen Pretum Magellanum/ daert Terra del Fuego heet/ en als het nieu Guineen (dat men oock meynt een deel daer af te zijne) etc. Ende mits dat elck deel der werelt voorsz. noch een Tafel in desen boeck heeft/ daer wy van elck int langhe noch wat schijven sullen/ so willen wy hier op houden/ ende beschijven een weynich de Tee/om datse samen met het Aertrijck voorsz. eenen ronden sloot maecht: dwelck voor ons niemant (als wy meynen) so voor hem ghenomen en heeft te doene.

So is dan ten eersten te weten/ dat de Tee oock diversche namen heeft/ so wel als het Aertrijck: welcke namen zijn erijght nae de Landtschappen daerse lancx henen oft bij loopt: so seymen de Spanische/ Indiaensche/ Veneetsche zee/etc. oft nae het gheweste/als Noordsche/Oostersche/etc. De Tee die tusschen Europa/Africa ende Asia loopt/heet de Middel zee/ oft Middellandtsche zee/ om datse int middel tusschen dese drie deelen der Werelt loopt. Altemet nae haer verwe/als de Roode zee aen Arabien/ de welcke nochtans niet root en is/ maer op den gront veel roode sanden drijven: gelijck Jan de Barros in zijn boeck van Asien beschijft/ diese seer wel besien ende met gheen minder neerstichheyt beschreven heeft. Ende noch eene bij nieu Spaengien in America/die de Spaengiaerden Mar Vermejo (dats roode Tee) heeten/om de ghelijckheyt diese (als Hieronimus Girava seyt) metter andere heeft. De Turcken heeten de zee boven Constantinopolen/die de Italianen Mar Magior noemen/de Swartte zee. Bij wort oock somtijts ghenoemt nae eenige Historijs dier in ofte bij geschiet mach zijn: als de zee die tusschen Spaengien en de Eylanden van Canarien en andere Westwaerts/ gelegé is: om datter so veel Merien en ander dieren (daerse dese Eylanden doense eerst gevonden werden) deser ghelijcker dieren gheen daer zijnde (mede meynden te beletten tot generatie) deur schijvheeclinghe ende temperesten in verdjoncken zijn/Golfo de las yeguas, dats der Merien zee/etc. Het ebben ende vloeyen der zee en is oock alomme niet gelijck: want bij ons wast het water metter volder Manen/ende in Indien (so Bartoman seyt) met het hercken der Manen. Bij ons wallet wonderlijschen hooghe/soot oock doet inde Noordsche zee/ oock bij Cambaia in Indien/ende bij Africa ontrent Rio grande. De ghelijckis de groote zee die daer leyt tusschen America en Molueren en nieu Guineen/ del Zur genoemt Ende contrarie de Middellandtsche zee oock de groote zee tusschen Europa/Africa ende America (uytgenomen ontrent Rio grande, soo ghesept is) die de Spaengiaerden Mar del Nort heeten. Oock bij het Eylant van S. Thomas wallet so vijpertijck datment nauwelijck en merckt. Ende dwelck veemt is/ de zee bij Cabo Rosso in Africa wast vier uren/ ende dalt acht uren. Oock so loopt de zee op veel plaetsen altijt eenen wech/ ghelijck lanckis de Noordsche costen van America/so voort na het Eylant Spagnola/ loopt se altijt stracks Westwaerts: alsoo verstaen wy oock dat de zee die wy ghelept hebben Mar Magiore en Archipelago/ en de Oostersche oft Finlandtsche zee doet/ hoe wel niet so strack. Oock meynen sommige/ dat recht onder de Noordsterre de zee daer van alle zijden te gader loopende als in eenè afgront verdreft/ oft insuckt/ en nemmermeer weder uptwaerts en vloept. De zee is oock te som plaetsen soet van smake/ ende dat is ghemeynlijck aende oeveren daer groote Revieren met haer sterckte stroomen in vallen: maer de gheheel zee int Noorden die Plinius Scithicum heet is soete/ mach men hem gheloouen. Ongheluycke diepte heerste oock/ want de Middellandtsche is dieper dan de groote zee die om het aertrijck loopt: ende dese Middel zee is tot haren diepsten ontrent de Eylanden Corsica ende Sardigna. De Roode zee is so ondiep/ datmense bij nachte niet gebruycken en mach. De zee del Nort ende del Zur, hier voor ghenoemt/ is op sommige streecken sommige hondert mylen langhs soo dicht met een seker groen cruyt belaept/ dat de schepen niet en schijnen deur water/ maer deur groen lustighe beemden te seylen. De zee is oock (gelijck het Aertrijck) op d'een plaetse vruchtbaerder dan op ander: Want het gebeurt (ghelijck de ghene beruyghen die de zee tusschen Spaengien ende de nieuwe Landen van America hanteren) datse lanckis d'een contrepe varende in veel hondert mylen weeghs met eenen visch te vanghen en reghen: ende langhs eenen anderen wech comende/soo veel visch vinden datter de zee vol af ghepackt schijnt.

Mijn Heer de Windt Æolus ghenoemt/heeft oock een hyemit regiment op de zee: In onse zee is hij soo seltsaem van hoofde datmen nauwelijck eghen tekenninghe op maken en can: ende elders is hij so steech dat hij om niemaats wille eens uyt zijnen stoel gaen en soude: gelijck inde zee van Indien daermen nae Calecut ende de Molucquen reijst/ waept hij van Junius tot October altijt Oost/ ende de andere les maenden altijt de West. Bij Brasilien ende Rio de la Plata waept hij deurgaens Oost/ t'heele jaer lanck.

De natuere schijnt hier in dit Element des waters oock een groote gheneuchte te hebben met te conterfeyten alle het geene schier dat op der aerden is/ gelijckinnen siet datser nae de viervoetige dieren/ den Elephant/ Vercken/ Schildpadde/ Hont/ Calf Peert etc. in heeft: Nae de voghelen/ den Zee-valck/ Volador (ofte Zee swalue) etc. Ende noch so menigerlei satloen van Mosschelen/etc. Ende dat zij hier oor wat hebben soude dat de menschen geleerck/ so maecht se oock Zee-ridders ende Meer-minnen: de welcke hoe welse voor djoomen oft beulelen van sommige onverloechte ghechten wordden/ so wordense nochtans van veel oude ende nieuwe Auctueren/ midts ten diverschen tyden en plaetsen gesien) voor warachtighe creatueren te zijne ghelooft: Ende die oock eene begheert te siene/ mach gaen bijden Briele in Hollandt/op een dorp Swartewal ghehetten/daer der eene ghedjooghde inde kercke hanght.

Voort diverschie eruyden ende ghewassen/als Corael/Peerlen/Ammeren/ Aghetten/Sponsien/ende veel andere dinghen die den menschie tot lust ende noortsake dienen moghen: So dattet schijnt dat de mensche nerghens van haer vergheten en is. Maer die alle de sonderlinge dinghen ende enghentheden die de zee/ Lacquen/ Revieren Fonteynen/ ende wateren aengaen/ beschijven wilde/ soude wel een heel boeck daer af maken: dit hebben wy hier alleene int corte aenwijsen willen.

THE TASMANIAN MUSEUM